

In gesprek met dr. Ada ter Maten

In een leerwerkplaats leren studenten om het goede te doen

Dr. Ada ter Maten is onlangs door het ROC Albeda in Rotterdam en met ondersteuning van de gemeente Rotterdam aangesteld als practor Leerwerkplaatsen. Een leerwerkplaats is een leer- en werkomgeving ingericht door de school en een of meer bedrijven, waarin studenten de bekwaamheden voor een beroep kunnen verwerven door leren en werken te verbinden. Het practoraat gaat onderzoek doen naar de kwaliteit van leren in de leerwerkplaats. Ik spreek Ada, die ook verpleegkundige is, een week na haar practorale rede over haar visie en ambities.

Mariël Rondeel*

Wat maakt dat je bent ingestapt op de uitnodiging om als practor aan de slag te gaan bij de afdeling Onderwijs & Kwaliteit van Albeda?

‘In 2016 ben ik gepromoveerd op professionele verantwoordelijkheid van nieuwe zorgprofessionals. Daarna merkte ik dat ik graag verder wil met onderzoek. Dat was een van de redenen waarom ik ja heb gezegd op het verzoek om hoofdonderzoeker te worden van dit practoraat. Daarnaast ben ik altijd gefascineerd geweest door praktijkleren; dat heeft echt mijn hart. In dit practoraat komen onderzoek en praktijkleren samen, en dat vind ik heel leuk. Het mbo kende ik nog niet, dus het is interessant om te ontdekken hoe ik het vind om daarin actief te zijn. Ik ben ook uitgenodigd om aan te sluiten bij het netwerk hoogleraren en lectoren in het beroepsonderwijs. Dat vind ik fantastisch, want daar zit veel kennis; met hen wil ik leren en samen dingen doen. Samenwerking met experts op het gebied van het beroepsonderwijs vind ik belangrijk, maar ook samenwerking met andere practoraten in het landelijk netwerk. Hoe kun je het practoraat als expertiseplatform voor praktijkonderzoek naar innovatie in het mbo goed neerzetten?’

Sinds de voormalig minister van OCW, mevrouw Bussemaker, in 2015 haar steun uitsprak voor nieuwe vormen van onderwijs waar praktijk en school nauw met elkaar zijn verweven, zijn veel opleidingscentra hier samen met regionale bedrijven mee aan de slag gegaan. Ook bij Albeda is een grote groep enthousiaste docenten op een nieuwe manier gaan samenwerken met het werkveld bij het opleiden van studenten. Uit de voortgangsrapportage in 2018 van de projectmanagers die de ontwikkeling en inrichting van leerwerkplaatsen ondersteunen, blijkt dat dit bij alle colleges van Albeda in volle gang is. Er zijn nu zestig leerwerkplaatsen. Deze zijn per sector anders georganiseerd, omdat ook de arbeidsmarkt verschilt per regio, opdracht of context. In zorginstellingen en bij grote bedrijven is het mogelijk om voor een hele klas onderwijs op locatie te verzorgen. De studenten krijgen op de leerwerkplaats les en kunnen opdrachten binnen de locatie uitvoeren. Bij het midden- en kleinbedrijf is het vaak minder goed mogelijk om een hele klas op locatie te plaatsen. Albeda maakt daarom onderscheid tussen de volgende soorten leerwerkplaatsen:

- Leerwerkplaatsen in een schoollocatie, waar studenten aan authentieke opdrachten werken.
- Leerwerkplaatsen buiten de schoollocatie, waar studenten werken met opdrachten uit meerdere bedrijven.
- Leerwerkplaatsen waar studenten het onderwijs volledig in het bedrijf volgen.

Bij Albeda is sprake van verschillende soorten leerwerkplaatsen. Niet alle leerwerkplaatsen zijn gesitueerd in de werkpraktijk; sommige bevinden zich op een schoollocatie. In hoeverre kun je dan nog van leerwerkplaatsen spreken?

‘Kenmerkend en cruciaal voor het leren in de leerwerkplaatsen is het contact met de buitenwereld. Sommige mensen

zeggen dat een restaurant in de school geen leerwerkplaats is. Maar ik ben het daar niet mee eens. Want in dat restaurant kom je klanten tegen en die brengen de buitenwereld binnen. Leerwerkplaatsen waarbij het onderwijs niet in een organisatie zelf plaatsvindt moeten op een andere manier die bedrijfsmatigheid creëren. Studenten in contact brengen met de buiten-

wereld door deze binnen te halen en te benutten voor leren en feedback. In de zorg kun je een patiënt vragen om mee te doen aan een 360 graden-feedback van een student. Dat kun je ook vanuit een schoolsetting doen. Het onderwijs moet echt naar buiten. Het verschil tussen een leerwerkplaats en een stage is dat de docent ook bij het leren en oefenen buiten de school aanwezig is.'

In hoeverre zijn studenten van een leerwerkplaats beter voorbereid op een baan in de zorg dan studenten die regulier onderwijs volgen?

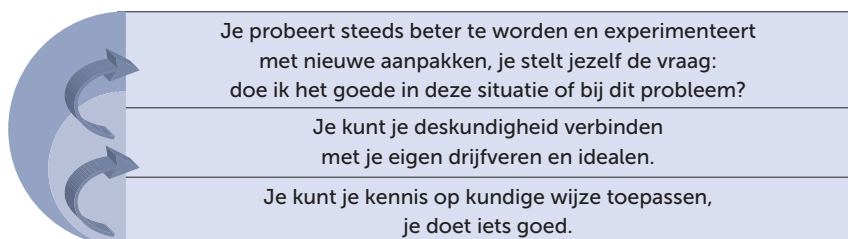
'Dat weten we niet, omdat we hier nog geen gegevens over hebben. Wat we wel weten, is dat studenten in een leerwerkplaats socialiseren in het beroepenveld. Dan ervaar je vanzelf of je je daar thuis voelt en of je op de juiste plek zit. Socialiseren vanuit een school is veel moeilijker. Bovendien biedt een leerwerkplaats meer mogelijkheden om de ontwikkeling van vakmanschap op verschillende lagen te ondersteunen (zie kader). In de werkpraktijk kom je met professionals in aanraking die het werk goed in de vingers hebben, die experts zijn. Samen met hen kun je je vaktechnisch handelen oefenen en er feedback op krijgen. Je kunt daar ook tegen het licht houden wat je in dat vak motiveert, wat je wilt met je baan, waar je voor wilt gaan. In de klas kun je van alles bespreken om de intrinsieke motivatie en drijfveren van studenten boven water te halen, maar in de beroepspraktijk ondervind je aan den lijve waarom je de dingen doet en of je het goede doet. Ik vind het belangrijk dat studenten leren zichzelf kritisch te bevragen over hun handelen: wat doe ik en wat betekent dat? Kan of mag het anders? Een kenmerk van vakmanschap is dat je een normen- en waardenpatroon hebt ontwikkeld. En dat je vragen durft te stellen over hoe het werk gedaan wordt. Vakmensen verbinden hun bekwaamheid met hun idealen en zetten zich in om bijvoorbeeld persoonsgericht te werken in een ziekenhuis. Daar reflecteren en bevragen ze zichzelf voortdurend op. Heb ik het goede gedaan in het licht van dat ideaal?'

Wat zouden de patiënt en zorgorganisaties van deze onderwijsvernieuwing moeten merken? Met andere woorden: wordt de zorg hier beter van?

'Patiënten en zorginstellingen zouden moeten merken dat studenten blijer

Ada ter Maten: 'Studenten in een leerwerkplaats socialiseren in het beroepenveld.'

Figuur 1: Drie lagen in vakbekwaamheid volgens Meurs (1997)

zijn en dat medewerkers zelf meer in de leerstand komen. Studenten die op een afdeling actief zijn gaan vragen stellen, waardoor medewerkers ook geprikkeld en nieuwsgierig worden. Ze stimuleren het leren van de anderen.

We werken toe naar multidisciplinaire leerwerkplaatsen waarin studenten van verschillende opleidingen samen leren. Ik ben ervan overtuigd dat dat bijdraagt aan kwalitatief betere zorg. Dit zijn leerwerkplaatsen bij uitstek, want je zit meteen in een disciplineoverstijgende context waarin je samen oplossingen

moet bedenken. Stel dat je als verpleegkundige de patiënt aan het bewegen wilt krijgen. Dan kun je in zo'n leerwerkplaats interventies bedenken en ze meteen samen met de fysiotherapeut uitvoeren. En eventueel ook de diëtist betrekken. Je kunt elkaar dus snel vinden als je samen bepaalde doelen wilt bereiken. De patiënt heeft er iets aan als er mensen om hem of haar heen staan die beter samenwerken en over hun vakgebied heen kijken. Overigens is het nog wel een uitdaging om studenten in een multidisciplinaire

leerwerkplaats te laten voelen dat ze niet in hun eentje een opdracht moeten uitvoeren, maar elkaar moeten opzoeken. Dat is iets wat docenten ook moeten leren. Zij zijn gewend om vanuit een eigen vakgebied te werken en weten bijvoorbeeld veel van verpleegkunde, maar niets van voedingsleer. Het is belangrijk dat docenten meer in de werkpraktijk aanwezig zijn en net als de student vanuit verschillende vakgebieden kunnen putten. Op dit moment hebben we bij Albeda nog geen multidisciplinaire leerwerkplaatsen in de zorg, maar wat mij betreft komen die er wel. Er is al wel samenwerking tussen studenten van niveau 2 en niveau 4 in leerwerkplaatsen. Dat vind ik een goede ontwikkeling. Alhoewel we nog systematisch onderzoek moeten doen, zijn juist studenten heel enthousiast over de leerwerkplaatsen. Ze zijn actiever en gaan sneller door de stof. Dit is van horen zeggen, hoor.'

Staat in een leerwerkplaats echt de praktijk centraal of is toch het curriculum nog leidend?

'Het beroepsprofiel en de beroepstaken zijn het vertrekpunt. Daaruit leiden we thema's af die spelen in bijvoorbeeld het beroep van verzorgende. Vervolgens kijken we welke praktijkervaringen studenten op kunnen doen en hoe we daar leerervaringen van kunnen maken, gekoppeld aan de thema's die centraal staan. De thema's vormen dus de kapstok en die vloeien voort uit het beroepsprofiel. Daarna draaien we het om en ontwerpen we vanuit de praktijk. De gedachte daarachter is dat je de theoretische basis van een beroep natuurlijk wel moet kennen. Wat biedt de praktijk dan aan ervaringen om die basis te kunnen leren?'

Een van de onderzoeksthema's van het practoraat betreft het samen ontwerpen van een leerwerkplaats. In de rede zei je dat dit misschien wel de moeilijkste klus is. Wat maakt dat zo ingewikkeld?

'Je moet op dat ontwerp volop je creativiteit loslaten, omdat de beroepspraktijken allemaal zo verschillend zijn. Bovendien heb je te maken met veel partners, van hoog tot laag, die invloed willen uitoefenen. En: je kunt wel een aantal ontwerpprincipes hanteren, maar die moet je weer anders invullen per leerwerkplaats omdat ze zo divers zijn. Dit alles maakt het complex. Wat ik

Het practoraat richt zich op drie onderzoeksthema's, die allemaal vallen onder de hoofdvraag: *Hoe kan de pedagogisch-didactische begeleiding van studenten door opleiders in leerwerkplaatsen leiden tot effectief leren en welke condities in deze leeromgeving dragen bij aan effectief leren?*

- Thema 1. Samen leren in leerwerkplaatsen. Hier staat de student en diens leerproces centraal.
- Thema 2. Samen coachen bij leren in leerwerkplaatsen. Hier staat het begeleiden van docenten en praktijkbegeleiders centraal.
- Thema 3. Samen ontwerpen van leerwerkplaatsen. Hier staat het ontwerp van leerwerkplaatsen centraal.

Het practoraat streeft niet alleen naar theoretisch begrip van effectieve leerwerkplaatsen, maar ook naar praktisch inzicht hoe een leerwerkplaats een passende leeromgeving kan zijn voor de diversiteit aan studenten in het mbo.

belangrijk vind bij de vormgeving van een leerwerkplaats is dat studenten de ruimte krijgen om af en toe iets anders te oefenen. Hoe kunnen we zorgen dat ze voldoende uitdaging en taakvariatie hebben en enige autonomie? In de zorg moet je veel verschillende dingen kunnen doen. Maar als je al heel vaak een bepaalde handeling hebt gedaan, mag je dan ook een keer iets anders uitproberen? Het ontwerp lijkt het meest veronachtzaamde deel van de leerwerkplaats. De neiging is om maar gewoon te beginnen. Terwijl een voorbereidingsperiode heel belangrijk is om een leerwerkplaats tot een succes te maken.'

Samen coachen in de leerwerkplaats is een ander onderzoeksthema. Praktijkbegeleiders en docenten trekken daarin samen op. Het is dan van belang dat je dezelfde visie hebt op de essenties van het vak en het beoogde resultaat: wanneer doet een verzorgende of verpleegkundige het goed? Wat is ervoor nodig om als school en praktijk tot deze gemeenschappelijke visie te komen?

'Verschillen vind ik belangrijk, want die verrijken. Hoe meer perspectieven er zijn, hoe fijner ik het vind. Want dat verruimt mijn blik en daar wordt het beter van, daar leer ik van. Ik juich het dus toe als mensen andere zaken inbrengen. Tegelijkertijd heb ik altijd ook voor ogen wat ik zelf belangrijk vind. Als dat tegen elkaar indruist wordt het lastig. Voor cocreatie is nodig dat je samen hetzelfde wilt bereiken. Alleen zijn de belangen soms verschillend. Productiviteit is een belang in de zorg. Dat kan haaks staan op de traagheid van het leren. Je kan bijvoorbeeld wel willen dat een student ook een keer meeloopt op een

polikliniek, maar dat dat niet mogelijk is vanwege productiedruk. Dit spanningsveld kom ik tegen en daar moeten we iets mee.'

Naar welk onderzoeksthema ben je persoonlijk het meest nieuwsgierig?

'Dat is een lastige vraag. Ik heb van tevoren met veel mensen gesproken over waar we onderzoek naar zouden moeten doen. De meeste vragen gingen over de docent. Maar ik wil ook de student centraal zetten: hoe leren zij in de leerwerkplaats? Samen leren vind ik een belangrijk thema. Hoe verloopt het leerproces in een leerwerkplaats? Dat is nog een *black box*. Ik vind het leuk dat we met casestudies gaan werken. Dan kunnen we op één afgebakende plek gaan kijken hoe studenten leren, op welke wijze dat leerproces wordt begeleid door docenten en praktijkbegeleiders en hoe dat onderwijs er daar uit ziet.'

Bronnen

- Albeda e-magazine Leerwerkplaatsen zijn de toekomst <http://albeda-college.instantmagazine.com/leerwerkplaatsen/albeda-leerwerkplaatsen-nri-mei-2018>.
- Ter Maten-Speksnijder, A.J. (2018). *Samen leren in leerwerkplaatsen. Practoraat leerwerkplaatsen van Albeda*. Uitgave ter gelegenheid van het uitspreken van de practorale rede op 16 januari 2019.
- Meurs, P.L. (1997). *Nobele wilden: over verantwoordelijkheid van directeurs van instellingen in de gezondheidszorg*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

OVER DE AUTEUR

- **Mariël Rondeel** is redacteur van *OenG*.